

PAIS DEZSŐ

1886—1973

1910-ben irodalomtörténészként lépett a nyilvánosság elé, de a következő évben már mint kiváló helynévmagyarázó jelentkezett, és ettől kezdve, ha olykor visszatért is az irodalomtörténészhez, több mint hat évtizeden át a magyar nyelvtudomány-nak volt kiváló művelője, nyelvésznevezdékek és a magyar szakos középiskolai tanárok nagy nevelője, a magyar közélet kimagasló egyénisége.

Magyar nyelvtudományi munkásságának területe az idők folyamán egyre jobban kiszélesült, a magyar nyelvtörténetnek minden részletére kiterjedt. Kutatásainak és eredményeinek középpontjában a hely- és személynév kutatás, az őstörténet kérdései, a hang-, az alak- és mondattörténet, a jelentéstan, a szófejtés meg az irodalmi nyelv története állanak; de nemcsak egy-egy fontos nyelvtörténeti kérdést tisztázott, vagy igyekezett a megoldáshoz közelebb vinni, hanem sokszor eljutott elvi magaslatokra is; ilyenkor az általános nyelvészet számára is tett maradandó megállapításokat, és kutatásai nyomán sokszor tisztázódtak fontos módszertani kérdések is.

Tanulmányaiban, cikkeiben jórészt saját, gazdag anyaggyűjteményére építette föl megállapításait, eredményeit. Az okleveleknek és a nyelvemlékeknek, régi gesztáinknak, krónikáinknak kiváló ismerője és jellemzője volt. Anonymus-fordítása, a Jakubovich Emillel együtt szerkesztett Ó-magyar olvasókönyv-e ma is közkezen forog.

Helyesírásunk legújabb szabályainak kialakításában is hallatta szavát, és a nyelv művelésből is alaposan kivette a részét.

Bár PAIS DEZSŐ nyelvtudományi munkássága a magyar nyelvtörténetnek egész területét felöleli, mégis: monográfiái nincsenek. Ez azonban nem hiánya életművének, hanem értékes jellemzője, mert PAIS DEZSŐT egész életében nyelvünk feltáratlan titkainak a megismerése vonzotta, s miután sok titok-zárt kinyitott: a szintézist már az utódokra hagyhatta.

Egész életét a tudománynak szentelte, s a nyelvtudomány, a viták, a jövő tanárnevezdékek és szűkebb értelemben vett tanítványai meg barátai között érezte magát elemében igazán.

Ebben a meghitt világban érte utól a halál is, de szelleme kiváló tudományos alkotásaiban, tanításaiban, tetteiben, élete példájában és szavaiban, emberséges ember voltának emlékeiben fennmarad.

NYÍRI ANTAL